

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. בשיחות א"ב נתבאר פירוש רש"י בהתחלת התורה: "אמר רבי יצחק¹, לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה²; שנצטוו בה ישראל³, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח

מצוות בכלל עשרת הדברות הן", ובר"פ בהר: "כל המצוות .. נאמרו כללותיהם ודקדוקיהן מסיני".*

ושאר הענינים, כמו בריאת העולם שהוא שורש האמונה, וכן מעשה אבות** שהוא סימן לבנים — היו יכולים להיות בתורה שבע"פ [ולא כמצוות, שבהם יש כו"כ חילוקים אם חיובם מדאורייתא או מדרבנן (ולדוגמא: בנוגע לדין זקן ממרא; בנוגע לספק וכיו"ב. ולאידך — יש ענינים שבהם עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה, וערכים ד"ס יותר מד"ת)], אבל המענה לאוה"ע צריך להיות בתושב"כ דוקא, כי אם הי' רק בתושב"כ — הרי אסור ללמדה לאוה"ע (דאיסור לימוד התורה לעכו"ם הוא בתושב"כ דוקא, משא"כ תושב"כ, שתירגמה משה לשבעים לשון, גם עבור אוה"ע (ראה שד"ח כרך ז א'תקטו, א ואילך. וש"נ)).

3) והרי ענינה של התורה — הוראה לבני, כמ"ש בפי' ברכה (לג, ד"יוד) "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל"; "תורה צוה לנו משה".

(* ולהעיר מפלוגתת ר' ישמעאל ור' עקיבא אם "כללות נאמרו מסיני ופרטות באוהל מועד", או "כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד כו" (חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ בהר דאשתקד בתחלתה (תו"מ ח"מ ע' 308 ואילך). וש"נ).

** וזהו תוכן ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר" (יהושע יו"ז, יג), "זה ספר אברהם יצחק יעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

1) נתבאר גם הטעם שרש"י מזכיר שם בעל המאמר (אף שבדרך כלל אינו מזכיר בפירושו שם בעל המאמר*):

כתב הט"ז בדברי דוד (ריש פרשתנו) "ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד, ביאור רש"י, כתוב בו, שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י .. הוא מדרש, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק הי' אביו של רש"י (רש"י ר"ת רבינו שלמה יצחקי), ולא הי' למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחלת חיבורו, ואמר לו, שאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך, והקשה לו סתם, למה התחילה התורה בבראשית כו". וממשיך, "אלא דמה שכתב שר' יצחק אביו של רש"י לא הי' למדן גדול, זה אינו, דבפרק בתרא דע"ז (עה, א) מביא רש"י פירוש על הגמרא, וז"ל, לשון אבא מורי מנותחו כבוד, והוא נראה כו", עכ"ל".

ומ"מ יש לומר, שבכתבו "אמר ר' יצחק" נתכוין רש"י לרמז שם אביו, משום כיבוד אב, שחיובו הוא גם — ובמכ"ש — כאשר האב הוא למדן גדול (וראה גם סה"ש תש"ג ע' 146. וש"נ. התוועדויות תנש"א ח"א ע' 197).

2) וגם המצוות שלפנ"ז (פו"ר, מילה וגיד הנשה) — חזרו ונאמרו לישראל במ"ת, כמ"ש בפירוש רש"י על הפסוק (משפטים כד, יב) "וזאתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה גוי", "כל שש מאות ושלש עשרה

(* וכמשנ"ת פנעס (תו"מ ח"ז ס"ע 62 ובהערה 87 שם. וש"נ) שאין זה בסתירה למ"ש המג"א (א"וח סקנ"ו סק"ב) "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו נובר בלאו".

מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים⁴, שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", — שטענת אוה"ע היא (לא על עצם הכיבוש, שהרי כיבוש מלחמה אינו גזל⁵, אלא) על שינוי עצם מהות הארץ שנעשית "ארץ ישראל", שיש בה קדושה.

והמענה על זה — שמלכתחילה בראה⁶ הקב"ה ונתנה לאשר ישר בעיניו (בנ"י), אלא שרצונו של הקב"ה שהענין ד"נתנה לנו" בפועל יהי' לאחר ש"נתנה להם" ואח"כ "נטלה מהם", ואז נשאר של בני לעולם, כיון שאין זה רק מצד הכיבוש (שזהו רק דבר חיצוני), אלא להיותה ארץ הקודש כפי שנבראה בעצם מהותה⁷.

וזוהי גם הוראה בנוגע לסדר עבודת בני עצמם⁸ בלימוד התורה — שתחילה "מלמדין אותו כל התורה כולה", ואח"כ בא מלאך ו"משכחו כל התורה כולה"⁹, כדי שהלימוד בפועל יהי' ע"י יגיעתו, אבל באופן שע"ז יוכל להגיע למדריגת התורה כפי שהיא למעלה מגדר

(א) אף שחתיכה הראוי' להתכבד אינה בטלה בגלל חשיבותה, הנה "חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות... תעלה" (יבמות פא, ב), כי, הטומאה אינה בחומר (מהות) הדבר, אלא רק ענין צדדי, כמו לבוש שמקיף על חיצוניות הדבר. (ב) מת שנסרף (ראה נדה כז, ב) — אינו מטמא באוהל (מן התורה), אלא רק במגע ומשא, כי, רק טומאת מגע ומשא היא גם בחומר (מהות) הדבר, ולכן מטמא גם האפר, שהוא מהותו ועצמותו של הדבר הנשרף (ראה תניא אגה"ק סט"ו), אבל טומאת אוהל אינה בחומר הדבר, אלא רק בחיצוניותו. ועד"ז בנדר"ד — שהכיבוש דאי"ע ע"י אוה"ע הוא רק דבר חיצוני, ובעצם מהותה ה"ה ארץ ישראל, "ארץ אשר גוי עיני ה' אלקיך בה גוי" (עקב יא, יב), ארץ הקודש, כפי שחזר ומתגלה ע"י הכיבוש דבני"י.

(8) מלבד ההוראה מה להשיב לאוה"ע על טענתם — שהרי לא יתכן שבגלל מציאותם וטענתם של אוה"ע, שאין להם שייכות לתורה, יהי' שינוי הסדר בתורה.

(9) נדה ל, ב.

(4) תהלים קיא, ו. ובפרש"י שם: "ומדרש תנחומא: כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו וכו' שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם וכו'" — ולא המענה שבב"ר (פ"א, ב) "הלא בזוהר היא בידכם כו'" (ראה לקו"ש שבפנים ע" 5 הערה 18).

(5) כדמוכח מזה שעמון ומואב טיהרו לישראל ע"י הכיבוש דסיחון (פרש"י חוקת כא, כו), ואילו ה"י הכיבוש דסיחון בגדר גזל, לא היתה נקנית לסיחון, דרקע אינה נגזלת, כמובן בפשטות (ללא צורך אפילו בלימוד מקרא), לפי שאי אפשר להזיז הקרקע ממקומה (ראה תוד"ה אלא — ב"מ סא, א).

(6) וזהו גם הדיוק "כח מעשיו", שמורה על זה שבכחו של הקב"ה לברוא יש מאין, ולכן בעלותו היא על עצם מהות הארץ, לעשותה ארץ הקודש כו'.

(7) דוגמא לדבר בנגלה דתורה — שמצינו חילוק בין דבר שהאיסור הוא בעצמו או בתוארו (ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' חמץ ומצה ספ"א. הל' תרומות פ"א ה"ה — הובא במפענ"צ פ"א סכ"א-כב):

הבריאה (שזהו מה ש"נתנה לנו"10 דוקא). ועד"ז בנוגע לסדר השתלשלות התורה גופא, שמצד עצמה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, ונסעה וירדה בעולמות ב"ע, דרוש ורמוז ופשט, אך דוקא ע"י לימוד הפשט בעולם העשי' מתגלה עצם התורה — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ה בתחלתו.

* * *

ב. מאמר ד"ה בראשית ברא גו'.

[לאחרי המאמר אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו (או שסיימו עד הברלה) לימוד הלקו"ת והתו"א השבועי, יאמרו "לחיים"11. וכן עורר שבהמשך ללימוד הלקו"ת יחליטו ע"ד קביעות עתים ללימוד החסידות בכלל (בהוספה על השיעורים הקבועים), באופן שימשך על כל השנה כולה, ומתוך שמחה. אח"כ הורה שימכרו את המצוות¹², כנהוג בשבת בראשית, וכרגיל בכל שנה — בחבישת "שטריימל"¹³].

* * *

ג. נתבאר פירוש רש"י בסיום הפרשה¹⁴: "כי נחמתי כי עשיתים", "חשבתי מה לעשות להם על אשר עשיתים" (ולא חרטה על בריאתם)

— חייב כל אחד מישראל ללמוד כל פרד"ס התורה, וסוכ"ס ילמד את כל פרד"ס התורה ("דער אויבערשטער וועט זיכער אויספירן"; "מיטן אויבערשטן שפילט מען זיך ניט"...), כמבואר בהל' ת"ת (לאדה"ז — פ"א ה"ד) ש"כל נפש צריכה לחיזקנה לעסוק בפרד"ס.. (ו) צריך לבוא בגלגול עד ששיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות". וא"כ, למה לו הצער שבענין הגלגולים ח"ו, להתיישר ולירד עוה"פ למטה, "עמק הבכא", עוד שבעים שנה, בשביל פרק תניא?!... — מוטב שילמד זאת מיד!

(11) ראה גם לעיל ע' 49. וש"נ.

(12) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון דאשקדן ס"א (תו"מ חמ"א ע' 177). וש"נ.

(13) ראה גם תו"מ שם ריש ע' 180.

(14) ו, ז.

(10) וכיון ש"נתנה לנו" כל התורה כולה, פשט רמוז דרוש וסוד, ויכל הנותן בעין יפה נותן" (ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ)*, שנותן כל הכחות והאפשרויות ללמוד כל פרד"ס התורה

(* ולהעיר, שגם מה ש"נתנה להם" הוא ב"עין יפה", שלכן, גם התחלת הלימוד דתינוק — בדרגת התורה ששייכת גם לאוה"ע (תושב"כ (כנ"ל הערה 2)) ע"ד "נתנה להם" — הוא באופן של "ימין מקרבת"; וגם כאשר הלימוד הוא "מיראת הרצועה" — הרי זו "רצועה קטנה" בלבד (הל' ת"ת לאדה"ז פ"א הי"ג. וש"נ), וגם בה לא משתמשים יותר מדי, כי אם לפרקים ודוקים כו'.

ועד"ז בנוגע ל"נתנה להם" כפשוטו — שגם לאחרי ש"נטלה מהם" מקבלים השפעה ממנה כו', וכמאד"ל (במדבר פ"א, ג) "אילו היו אוה"ע יודעים מה ה' המקדש יפה להם, קסטירות היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו'".

— דאף ש'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו", "נהפכה מחשבתו .. למדת הדין"¹⁵, הרי זה רק במחשבה, ואילו בדיבור — "ויאמר ה' אמחה גו"¹⁴, לא מחיית היקום לגמרי, אלא רק "אביא עליו מים כו", כך שישארו כל אלו שבתיבה, וטעם הדבר — "כי נחמתי כי עשיתים", "חשבתי מה לעשות להם", למצוא דרך שישארו בקיומם, כיון שהם מעשי ידי ("כי עשיתים")¹⁶. וההוראה מזה, עד כמה צריכה להיות הזהירות מדיבור בלתי-רצוי על הזולת¹⁷, שיכול לגרום לקטרוג כו"¹⁸, וגם כשרואים אצל הזולת ענין בלתי-רצוי, צריך לדון אותו לכף זכות — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 27 ואילך.

ד. בהמשך להוראה הנ"ל, נתבאר גם מ"ש גבי שם ויפת "וערות אביהם לא ראו"¹⁹, ע"פ תורת הבעש"ט²⁰ שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו רע נמצא בו²¹, וצריך לתקנו (ולולי שהי' רואה זאת אצל הזולת, לא הי' יודע שיש בו רע, כי, "על כל פשעים תכסה אהבה"²²), כי, מלמעלה מראים לו רק שיש בחבירו ענין הזקוק

18) משא"כ לולי דיבורו, הרי גם אם חבירו חטא, יכול לשוב בתשובה, ולא רק ביהכ"פ, אלא גם ביום חול, ועאכו"כ ביום השבת שהר"ע התשובה (ראה תניא אגה"ת ספ"י), וביום השבת גופא — לאחר חצות, רעוא דרעוין*, שזהו זמן תשובה ביותר, ומה גם שהקב"ה מאריך אף וכו'.

19) נח ט, כג.

20) על הפסוק (ירמי' ב, יט) "תיסרך רעתך" (ראה גם תו"מ חלו" ס"ע 7. וש"ג).

21) וכידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות אדמו"ר האמצעי והצ"צ (ראה תו"מ שם. וש"ג), שכאשר התאוננו בפניהם על ענין בלתי-רצוי, היתה זו הוכחה עבורם שגם אצלם ישנו ענין זה — עכ"פ בדקות דקות. 22) משלי יו"ד, יב. — ואף שגם בנוגע

להזולת הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (קדושים יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ובפירוש רש"י: "זה כלל גדול בתורה", וכמבואר הענין

15) שם, ו ובפרש"י.

16) ומטעם זה לא נתבטלה מציאות העולם, כפי שהי' צ"ל ע"פ מאמר המדרש (ב"ר רפ"ה) "משל למלך שבנה פלטרין והושיב בתוכה אלמים, והיו משכימין ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה .. אמר המלך, אילו היו פקחין, על אחת כמה וכמה .. הושיב בה המלך דיריין פקחין, עמדו והחזיקו בפלטרין אמרו אין פלטרין זו של מלך, שלנו היא, אמר המלך, תחזור פלטרין לכמו שהיתה. כך מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים .. אמר הקב"ה, מה אם אלו שאין להן לא פה ולא אמירה ולא דיבור, והרי הן מקלסין אותי, כשאברא אדם, על אחת כמה וכמה. עמד דור המבול ומרד בו .. אמר הקב"ה, יפנו אלו, ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם, הה"ד (נח ז, יב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה" — "כי נחמתי כי עשיתים", ככפנים.

17) ובמכ"ש מהקב"ה, שיכול לעשות כרצונו, ובלשון רש"י בהתחלת הפרשה: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה .. ברצונו .. וברצונו כו", ועאכו"כ בנוגע להאדם, שאינו בעה"ב על הזולת כו'.

(* כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבתי-שחוק, שגם מי שישן בעת ההתוועדות, הרי השינה היא בנוגע להגוף ובחי' נ"נ בלבד, משא"כ בנוגע לבחי' חי' ויחידה.

לתיקון, ומה שרואה ענין רע, הרי זה בגלל שיש בו רע וצריך לתקן את עצמו; וזהו החילוק בין חם שראה את הרע עצמו, לשם ויפת שהתעסקו רק בתיקון הדבר, ולא ראו את הרע עצמו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י ע' 24 ואילך.

ה. במהלך השיחה בביאור פרש"י ד"ה כי נחמתי כי עשיתים, נתבאר גם פרש"י ד"ה וינחם ה' כי עשה¹⁵:

רש"י מפרש: "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאילו הי' מן העליונים, הי' ממרידן". ואח"כ מוסיף: "ד"א וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין וכו'".

והביאור בזה:

רש"י מקדים הפירוש "נחמה היתה לפניו כו'", כי, עפ"ז מוכן מ"ש "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" — שהנחמה היא "שבראו בתחתונים"; משא"כ להפי' ש"נהפכה מחשבתו .. למדת הדין", אין מקום להדגיש את בריאת האדם "בארץ", שהרי אדרבה: זהו טעם למעט חומר החטא, כמובן שחטא בשמים הוא גרוע וחמור יותר מחטא בארץ (וע"ד שבארץ גופא גרוע וחמור יותר חטא דור הפלגה שאמרו "נעלה לרקיע כו'"²³).

אלא, שלפי' הא' יש קושי בהמשך הכתוב "ויתעצב אל לבו" — שאין לפרשו כפשוטו (ככפי' הב'), "נתאבל על אבדן מעשה ידיו", דא"כ, הי' צריך הכתוב להקדים "ויתעצב אל לבו", שזהו עיקר תוכן הכתובים כאן ("וירא ה' כי רבה רעת האדם גו' אמחה את האדם גו'"), ורק אח"כ להוסיף עוד פרט לאידך גיסא, שלמרות כל זה, הנה "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים"; ולכן מוכרח רש"י לפרש "ויתעצב האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו" — מלשון שבירה, כפירוש תרגום אונקלוס (כמ"ש רש"י: "זהו תרגום אונקלוס"), והרי אין זה הפירוש הפשוט ד"ויתעצב" בכל המקרא.

ולכן לא מסתפק רש"י בפי' הא', ומוסיף: "ד"א וינחם, נהפכה מחשבתו כו', ויתעצב אל לבו, נתאבל על אבדן מעשה ידיו".

*

כל פרק ל"ב בתניא — הנה לאחרי כל זה, אין זה מגיע לאהבת עצמו! ... (23) פרש"י נח יא, א.

דאהבת ישראל בש"ס — בכבלי (שבת לא, א) ובירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד), ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט, ועד שרבינו הזקן כותב על זה

ו. בסיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

בהמשך להמנהג להכריז במוצאי שמח"ת "ויעקב הלך לדרכו"²⁴ — הרי עיקר ההליכה לדרכו היא בעניני הרשות, שההתעסקות בהם היא לאחר יום השבת — בימות החול.

ובהתאם לכך, הנה בעמדנו קודם היציאה לסדר העבודה דימות החול במשך כל השנה — ינגנו עתה הניגון "הָאֵפ קְאָזְאָק"²⁵, כדי לצאת ("אַרְיִינְהָאָפֶן") לעבודה דכל השנה כולה מתוך מסירת-נפש, כמו "קְאָזְאָק" — ובנדוד, שמדובר אודות ניגון של ה"סבא משפּאָלי", הרי בודאי שהכוונה היא ל"קְאָזְאָק" בקדושה — שהולך מתוך מסירת-נפש (כמ"ש²⁶ "בידך אפקיד רוחי", "ער גיט זיך אַוועק אינגאַנצן") באופן שלמעלה מדרך הטבע, על מנת להמשיך את הענין ד"מלוך על העולם כולו בכבודך" שבר"ה — על כל השנה כולה.

[והתחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הָאֵפ קְאָזְאָק"].

(25) ראה גם לעיל ע' 151. וש"נ.

(26) תהלים לא, ו.

(24) ויצא לב, ב. וראה שיחת שבת

בראשית תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 43).

וש"נ.